До разової спеціалізованої вченої ради
у Національній академії внутрішніх справ

03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертаційну роботу Негру Федора Степановича
«Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
081 – Право

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Негру Федора Степановича присвячене актуальній проблематиці визначення юридичних і психологічних детермінант домашнього насильства, з'ясуванню закономірностей його виникнення та відтворення, а також розробленню науково обґрунтованих підходів до вдосконалення системи запобігання цьому суспільно небезпечному явищу.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що домашнє насильство залишається однією з найбільш складних проблем забезпечення прав людини, охорони життя і здоров'я, захисту гідності та безпеки особи. Особливу складність становить виявлення й документування психологічного та економічного насильства, встановлення повторюваності насильницьких дій, своєчасне оцінювання ризиків для постраждалих осіб і забезпечення належної міжвідомчої взаємодії.

Додаткової актуальності досліджувана проблематика набуває в умовах воєнного стану, коли вимушене переміщення населення, втрата соціальних зв'язків, тривале психоемоційне напруження, погіршення матеріального становища та ускладнення доступу до окремих соціальних послуг створюють додаткові передумови для виникнення й загострення сімейних конфліктів, а також підвищують ризики вчинення домашнього насильства.

За таких обставин наукове осмислення домашнього насильства виключно як окремого протиправного діяння не забезпечує повного розуміння його природи. Необхідним є комплексний підхід, що дає змогу враховувати взаємозв'язок індивідуальних психологічних характеристик, соціокультурних установок, особливостей сімейної взаємодії та ефективності діяльності уповноважених інституцій.

Саме такий підхід покладено в основу дисертації Негру Ф. С., у якій досліджено домашнє насильство як багатовимірне явище, проаналізовано сукупність чинників його виникнення та відтворення, а також розглянуто можливості вдосконалення превентивних механізмів.

Отже, вибір теми дисертаційного дослідження «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» є обґрунтованим і актуальним, оскільки її розроблення сприяє поглибленню наукових уявлень про правові та психологічні чинники виникнення й поширення домашнього насильства. Результати дослідження мають значення для розвитку юридичної науки, зокрема кримінології та юридичної психології, а також можуть бути використані для вдосконалення практичних підходів до виявлення причин і умов учинення таких правопорушень, розроблення дієвих заходів їх запобігання та підвищення ефективності діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері.

Дослідження виконано з урахуванням положень міжнародних і національних документів, що визначають засади запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, його проблематика співвідноситься з Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульською конвенцією, 2011 р.), Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145, а також тематикою наукових досліджень МВС України, визначеною наказом від 11 червня 2020 року № 454, та Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 вересня 2023 року, протокол № 20.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави констатувати, що автором здійснено комплексне дослідження юридичних, соціальних і психологічних аспектів домашнього насильства. Логіка викладення матеріалу загалом відповідає визначеним меті та завданням, а структура роботи забезпечує послідовний перехід від теоретико-методологічних положень до аналізу чинників виникнення насильства та розроблення рекомендацій щодо його профілактики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що в дисертації на основі вивчення наукових праць із кримінально-правової, кримінологічної та юридико-психологічної

проблематики, аналізу національного законодавства й міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також узагальнення практики правозастосування обґрунтовано теоретичні положення щодо юридико-психологічних детермінант домашнього насильства. У результаті проведеного дослідження автором сформульовано науково обґрунтовані висновки, пропозиції та практичні рекомендації, спрямовані на поглиблення розуміння правових і психологічних чинників виникнення та поширення домашнього насильства, удосконалення заходів його запобігання, а також підвищення ефективності діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері.

Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, які застосовувалися у взаємозв'язку та взаємозумовленості. Це, у свою чергу, сприяло забезпеченню комплексності й об'єктивності дослідження та дало змогу розглянути досліджувану проблематику з урахуванням її соціальної природи, правового змісту й юридико-психологічних особливостей. Достовірність одержаних результатів ґрунтується на належному теоретико-методологічному підґрунті дисертації, використанні відповідних наукових джерел і достатності сформованої емпіричної бази дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять зведені матеріали аналізу викликів поліції та кількості складених протоколів у місті Києві за 2020 – 2025 роки та Донецькій області за 2023 – 2025 роки оприлюднені Інформаційно-комунікаційною системою інформаційного порталу Національної поліції України; аналіз звітів судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення за статтею 173-2 КУпАП та звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 – 2025 роки за статтею 126-1 КК України; відомості про потерпілих за вчиненим кримінальним правопорушенням статтею 126-1 КК України за 2022 – 2024 звітні періоди; узагальнені результати опитувань щодо соціальних чинників, що підвищують ризик виникнення та відтворення домашнього насильства, проведених серед 50 працівників поліції відділу превенції.

Отримані в дисертації висновки є належним чином аргументованими та науково обґрунтованими. Авторський підхід до розгляду проблемних питань, що становлять предмет дослідження, вирізняється послідовністю, самостійністю та переконливістю наведених аргументів. Виклад матеріалу характеризується логічністю, доступністю сприйняття, високим рівнем загальнотеоретичної та методологічної культури. Це засвідчує наукову коректність сформульованих теоретичних положень, що визначають наукову новизну дисертації, а також обґрунтованість розроблених пропозицій щодо

вдосконалення законодавства та практики його застосування у сфері запобігання і протидії домашньому насильству.

Варто відзначити послідовність викладення матеріалу, логічність побудови дисертації та прагнення автора аргументувати сформульовані положення результатами проведеного дослідження. Важливим позитивним моментом є практична спрямованість роботи, що виявляється в розробленні пропозицій і рекомендацій, які можуть бути використані для вдосконалення діяльності суб'єктів, уповноважених здійснювати заходи із запобігання та протидії домашньому насильству.

На думку опонента, до основних наукових результатів дисертаційного дослідження, які визначають його **наукову новизну**, доцільно віднести такі:

- обґрунтовано ризик-орієнтовану модель протидії та профілактики домашнього насильства в Україні, у якій центральним критерієм ефективності визначено фактичну безпеку постраждалої особи і дітей, а не лише формальну завершеність провадження;

- запропоновано цілісну багаторівневу модель нормативно-інституційної профілактики домашнього насильства, що охоплює нормативно-ціннісний, аналітико-доказовий, інформаційно-комунікаційний, освітньо-професійний; раннього виявлення; координаційно-мережевий та антирецидивний компоненти, із визначенням їхнього функціонального взаємозв'язку;

- аргументовано необхідність травма-інформованого, узгодженого, інклюзивного підходу у реагуванні на домашнє насильство, орієнтованого на запобігання повторюваності та мінімізацію вторинної віктимізації, ураховуючи вікові особливості осіб;

- обґрунтовано безперервний характер профілактики домашнього насильства. Позитивним є розгляд профілактичних заходів як послідовного процесу, що охоплює первинне запобігання, раннє виявлення ризиків, реагування на конкретні випадки, роботу з кривдником і підтримку постраждалих.

- розроблено програму міждисциплінарного семінару-інтенсиву. Практичну цінність має запропонований навчальний формат, спрямований на вдосконалення професійних навичок фахівців, зокрема у сфері травма-інформованої комунікації, деескалації конфліктів, запобігання повторному насильству та збереження професійного здоров'я.

Позитивної оцінки заслуговує прагнення автора вийти за межі суто нормативного опису домашнього насильства та розглянути його в контексті взаємодії різних рівнів детермінації. Такий підхід дає змогу пояснити, чому окремі чинники ризику не завжди спричиняють насильницьку поведінку самі по собі, а набувають значення у взаємозв'язку з іншими індивідуальними,

міжособистісними та соціальними обставинами.

Конкретним здобутком автора також є систематизація юридичних і психологічних детермінант домашнього насильства з урахуванням їх прояву на різних рівнях – індивідуальному, сімейно-міжособистісному та суспільному. Позитивно оцінюється прагнення дисертанта простежити взаємозв'язок між особливостями поведінки кривдника, характером взаємин у сім'ї, соціальним середовищем та умовами, які можуть сприяти ескалації насильницької поведінки. Окрему увагу приділено впливу умов воєнного стану як макросоціального чинника, здатного загострювати наявні проблеми та ускладнювати своєчасне виявлення випадків насильства й доступ постраждалих до допомоги.

Заслуговує на увагу й запропонована автором багаторівнева модель нормативно-інституційної профілактики домашнього насильства. Її практична спрямованість виявляється у спробі поєднати правові механізми, аналітико-доказову діяльність, інформаційну взаємодію між уповноваженими суб'єктами та профілактичні заходи. Такий підхід створює підґрунтя для комплексного розв'язання проблеми, яка не може бути ефективно подолана виключно шляхом застосування заходів юридичної відповідальності.

Додатково варто відзначити аналіз особливостей розмежування адміністративно-правового реагування та кримінально-правової протидії домашньому насильству. Автор приділяє увагу проблемам установлення систематичності відповідних діянь, доказування психологічних та економічних форм насильства, а також значенню сукупності доказів для належної правової оцінки поведінки кривдника. Це свідчить про орієнтацію дослідження на практичні труднощі, з якими стикаються правоохоронні органи та суди під час розгляду відповідних справ.

Крім зазначених результатів, належної уваги заслуговують й інші положення дисертаційного дослідження, які свідчать про його наукову та практичну цінність і також заслуговують на позитивну оцінку.

Практичне значення дисертаційної роботи визначається можливістю використання її положень у діяльності органів Національної поліції України, інших суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, під час підготовки навчально-методичних матеріалів, проведення міжвідомчих навчальних заходів, а також у науково-дослідній та освітній діяльності закладів вищої освіти.

Позитивно оцінюючи практичну спрямованість дослідження, слід підкреслити, що запропоновані рекомендації орієнтовані на комплексне розв'язання проблеми, а не на застосування окремих ізольованих заходів. Це

відповідає сучасній потребі у поєднанні правових, організаційних, соціальних і психологічних механізмів захисту постраждалих осіб.

Оцінка змісту та структури дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і п'яти додатків. У роботі опрацьовано 223 джерела, що свідчить про значний обсяг здійсненого автором інформаційного та наукового пошуку.

Перший розділ *«Теоретичні основи вивчення домашнього насильства як юридико-психологічного феномену»* присвячено аналізу стану наукової розробки проблематики, методологічних засад дослідження детермінант домашнього насильства, а також історичного розвитку та сучасного розуміння цього явища в юридичній науці. Викладений матеріал формує теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження правових і психологічних аспектів домашнього насильства.

У другому розділі *«Психолого-правові чинники та умови виникнення домашнього насильства в Україні»* досліджено соціальні чинники поширення домашнього насильства, проблемні аспекти законодавчого регулювання та реалізації правових норм у судовій практиці, а також психологічні особливості суб'єктів сімейних відносин і характер внутрішньосімейної взаємодії. Зосередження уваги на різних рівнях детермінації дає змогу комплексно розглянути передумови виникнення відповідних протиправних проявів.

Третій розділ *«Превентивні заходи щодо запобігання домашнього насильства»* спрямований на визначення можливостей удосконалення профілактичної діяльності. У ньому розглянуто сучасну модель профілактики домашнього насильства та сформульовано рекомендації щодо застосування превентивних заходів у роботі з кривдником і членами сім'ї. Важливим практичним аспектом розділу є визначення критеріїв оцінювання результативності профілактичної роботи, орієнтованих на зниження повторюваності випадків насильства, своєчасність забезпечення безпеки постраждалих та доступність необхідної допомоги. Таким чином, дослідження не обмежується теоретичним аналізом проблеми, а орієнтується також на вироблення практичних підходів до її розв'язання.

Загалом зміст і структура дисертації справляють позитивне враження, оскільки характеризуються послідовністю, тематичною цілісністю та спрямованістю на розв'язання поставлених дослідницьких завдань. Водночас окремі положення роботи можуть бути предметом дискусії, що є природним для наукового дослідження й не заперечує його загальної наукової та практичної значущості.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в наукових працях автора. Відповідно до наведених у дисертації відомостей, за темою роботи опубліковано шість наукових праць, з яких три статті розміщено у фахових виданнях з юридичних наук, а три праці становлять тези доповідей на наукових заходах.

Матеріали дослідження також апробовано на науково-практичних конференціях, форумах і круглих столах, присвячених проблемам психологічної допомоги, правової відповідальності, запобігання домашньому насильству та психологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Зміст наведених публікацій за тематикою відповідає основним напрямам дисертаційного дослідження та засвідчує послідовну увагу автора до проблематики юридичних, соціальних і психологічних аспектів домашнього насильства.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Віддаючи належне науковому рівню виконаної роботи, її актуальності, комплексному характеру та практичній спрямованості, доцільно звернути увагу на положення, що мають дискусійний характер та можуть стати предметом наукової дискусії під час захисту дисертації.

1. Щодо співвідношення предмета дослідження та його назви.

Назва дисертації акцентує увагу на юридико-психологічних детермінантах домашнього насильства. Водночас у визначенні предмета дослідження основний акцент зроблено на кримінально-правових і кримінологічних засадах запобігання домашньому насильству в умовах воєнного стану. У зв'язку із цим доцільно було б чіткіше обґрунтувати співвідношення заявлених у назві юридичного та психологічного компонентів із кримінологічною спрямованістю предмета дослідження, а також визначити місце психологічних характеристик у системі досліджуваних правових і кримінологічних закономірностей.

2. Щодо репрезентативності емпіричної бази дослідження.

Автором використано результати опитування 50 працівників поліції, професійна діяльність яких пов'язана із запобіганням та протидією домашньому насильству. Застосування такого емпіричного методу є доцільним, оскільки дає змогу з'ясувати позицію практичних працівників щодо основних чинників ризику, особливостей виявлення відповідних правопорушень та проблем, які виникають у процесі здійснення превентивної діяльності. Водночас обсяг і склад вибірки зумовлюють необхідність

обережного підходу до інтерпретації отриманих результатів та визначення меж їх застосування.

Зокрема, наукового обґрунтування потребує питання про те, наскільки повно опитані респонденти представляють різні категорії працівників поліції, залучених до запобігання домашньому насильству, чи враховано територіальні особливості їхньої службової діяльності та відмінності в практичному досвіді. Адже професійні оцінки працівників поліції можуть залежати від специфіки виконуваних ними функцій, характеру справ, з якими вони стикаються, а також умов здійснення превентивної роботи. У зв'язку із цим доцільним було б детальніше розкрити принципи формування вибірки, обґрунтувати її достатність для досягнення поставленої мети та визначити, якою мірою результати опитування можуть бути поширені за межі досліджуваної групи.

Крім того, вважаємо важливим чітко розмежовувати суб'єктивні оцінки респондентів, сформовані на основі їхнього професійного досвіду, та закономірності виникнення домашнього насильства, підтверджені іншими емпіричними даними й науковими методами. Урахування зазначених аспектів сприяло б поглибленню методологічного обґрунтування дослідження, підвищенню переконливості інтерпретації одержаних результатів і точнішому визначенню їх науково-практичного значення.

3. Щодо оцінювання ефективності заходів профілактики.

У дисертації обґрунтовано необхідність оцінювання результативності протидії домашньому насильству з урахуванням фактичної безпеки постраждалих осіб, повторюваності насильницьких дій, часу реагування та ризиків вторинної віктимізації. Такий підхід заслуговує на підтримку. Водночас його практична реалізація потребує чіткого визначення критеріїв, показників і методики оцінювання. У зв'язку із цим бажано було б конкретизувати, які саме індикатори автор пропонує використовувати для визначення ефективності ризик-орієнтованої моделі профілактики та яким чином передбачається перевіряти її результативність у практичній діяльності уповноважених суб'єктів.

4. Щодо практичного впровадження запропонованої програми міждисциплінарного семінару-інтенсиву.

Розроблення навчальної програми для фахівців, які здійснюють заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, є одним із прикладних результатів дисертації. Водночас перспективним видається визначення механізмів оцінювання її ефективності, зокрема шляхом порівняння рівня знань і практичних компетентностей учасників до та після навчання, а також

оцінювання можливого впливу отриманих навичок на якість міжвідомчої взаємодії та реагування на відповідні випадки.

Наведені зауваження мають переважно уточнювальний і рекомендаційний характер. Вони не заперечують наукової цінності основних положень дисертації, а відображають складність досліджуваної проблематики та перспективність подальшого наукового опрацювання окремих її аспектів.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації та наукових публікацій Ф. С. Негру засвідчив належне використання наукових джерел і дотримання правил цитування. Запозичені положення супроводжуються відповідними посиланнями, а результати емпіричного дослідження представлені як результати власної наукової роботи автора. Логічна побудова, структура та стиль викладу матеріалу свідчать про самостійність виконаного дослідження. За результатами ознайомлення з дисертацією та публікаціями здобувача ознак порушення академічної доброчесності не встановлено.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація Негру Федора Степановича на тему *«Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства»* є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, присвяченим актуальній проблемі юридичної науки та практики запобігання домашньому насильству.

Робота характеризується комплексним підходом до аналізу досліджуваного явища, використанням теоретичних і емпіричних методів, опрацюванням статистичних матеріалів та судової практики, а також прагненням автора сформулювати практично орієнтовані рекомендації щодо вдосконалення профілактичної діяльності.

Зміст дисертації характеризується логічною послідовністю викладу матеріалу, взаємозв'язком теоретичних положень, аналізу детермінант домашнього насильства та запропонованих превентивних заходів. Сформульовані автором положення й рекомендації мають наукове та практичне значення, а результати дослідження можуть бути використані для подальшого розвитку юридичної науки, удосконалення профілактичної діяльності та підвищення ефективності протидії домашньому насильству.

За актуальністю обраної теми, обґрунтованістю методології, повнотою емпіричної бази, рівнем наукової новизни, достовірністю отриманих результатів і сформульованих висновків, теоретичною та практичною значущістю, а також належною апробацією результатів і їх висвітленням у наукових публікаціях дисертація Негру Федора Степановича на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –
заступник директора
навчально-наукового інституту заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент **Сергій ШЕВЧЕНКО**

Підпис засвідчую:
учений секретар
секретаріату Вченої ради
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент **Вікторія СИЧОВА**